

Na každé velké religiozitě se ukazuje, co znamená skutečnost víry: život zaměřený k tomu, čemu člověk „uvěřil“, tedy čemu bezpodmínečně přitakal – k nepodmíněné podstatě. Na každé velké filosofii se nám naproti tomu ukazuje, co znamená pravda myšlení: učinit svým předmětem nepodmíněné, z něhož musí být odvozeny všechny ostatní předměty. Ať už je to, co má věřící na mysli, bezmezná, bezejmenná nebo neuchopitelná v podobě osoby, jestliže je věřící živě považuje za svůj protějšek, pak jeho víra existuje. A stejně tak když o absolutnu uvažujeme dosud omezeně jako o osobě – pakliže o něm uvažují jako o svém předmětu, tehdy filosofují. Náboženství má svůj základ v podvojnosti Já a Ty, a to i tehdy, když to „Nevzniklé“ neoslovujeme ani ústy, ani v duchu. Filosofie má svůj základ v podvojnosti subjektu a objektu, a to i tehdy, když filosofický akt ústí v nazírání jednoty. Podvojnost Já a Ty dochází svého završení v náboženském vztahu; jestliže filosofujeme, je filosofie nesena podvojností vztahu subjektu a objektu. První podvojnost vychází z původní situace jedince, který stojí sám tváří v tvář jsoucímu, jež se mu otevírá stejně, jako se on otevírá jemu. Druhá podvojnost plyne z rozštěpení této vzájemnosti na dva bytostně odlišné způsoby bytí: na bytí, jež svou aktualitu vyčerpává v pozorování a promýšlení, a na jiné bytí, jež nemůže než být pozorováno a promýšleno. Já a Ty vznikají z žité konkrétnosti a v ní. Subjekt a objekt, produkty abstraktivní síly, trvají pouze potud, pokud působí tato síla.

Náboženský vztah, jakkoli různě se formuje a ustavuje, není ve své podstatě ničím jiným než rozvinutím existence, jež nám byla propůjčena. Filosofický postoj je dílem vědomí, jež samo sebe osamostatňuje, sebe samo chápe a chce jakožto samostatné a svobodně volící. Ve filosofii se v duchovním díle usebírání duch člověka, dokonce lze říci, že teprve zde, na příkrém hřebeni dokonání myšlení se duchovnost jakoby rozptýlená v osobě stává duchem; avšak v náboženství, kde tato duchovnost není ničím jiným než rozvinutím prosté existence, jež jako celek čelí věčně jsoucímu, které je mu protějškem, zde se veškerá duchovnost zařazuje svým dílem do takto existující jednoty jednotlivé bytosti.

Filosofie má mylný sklon nahlížet náboženství jako intelektuálně založené, právě jako nedostatečně intelektuální nahlížení, jehož podstatu se snaží spatřovat v poznávání objektu, jež je k aktu svého poznávání lhostejný. Víru pak filosofie považuje za určité přesvědčení o pravdě, ležící někde mezi čistým věděním a mlhavým míněním. Naproti tomu náboženství, pokud o poznání vůbec hovoří, rozumí jím nikoli intelektuální vztahování myšlenkového subjektu k nějakému neutrálnímu myšlenkovému objektu, nýbrž reálnou vzájemnost kontaktu jedné působící existence s druhou působící existencí, kontaktu uskutečňovaného v přítomné plnosti života. Vírou se pak rozumí vstoupení do této vzájemnosti, spojení sebe sama s Bytím, jež nelze ukázat, stanovit, dokázat, jež lze však zakoušet právě ve vazbě k němu, k Bytí, z něhož pochází veškerý smysl.

Jiné vymezení, zralý pokus moderní filosofie, se řídí podle cílů, zaměření. Podle toho by se filosofie zaměřovala na zkoumání podstat, náboženství pak na zkoumání spásy. Spása je sice typická a charakteristicky náboženská kategorie, její zkoumání se však od zkoumání podstat liší pouze typem posuzování. Hlavní tendencí náboženství je spíše ukázat bytostnou jednotu obojího. To, oč při hledání spásy jde, je *působení* spásy. Filosofie má na mysli skutečně filosofování; náboženství čím je reálnější, tím více usiluje o své vlastní překonání. „Náboženství“ jako takové chce přestat být něčím zvláštním a chce se stát životem; jde mu vposledku nikoli o specifické náboženské akty, nýbrž o osvobození od všeho specifického. Historicky a biograficky vzato, jde mu o čistou všednodennost. Náboženství je z hlediska náboženského nazírání exilem člověka; jeho vlastní je nesvévolný život „před tváří Boží“. Je proti nejvlastnější vůli náboženství, pokud je popisujeme na základě konstrukce jeho specifických rysů, a nikoli na základě jeho životnosti – to se však musí dít jedině tak, aby se jeho specifikace nerozplývala v univerzalitě, nýbrž upevňovala se ve své fundamentalitě.

Just as men are accustomed to call divine the kind of knowledge that surpasses human understanding, so they call divine, or the work of God, any work whose cause is generally unknown. For the common people suppose that God's power and providence are most clearly displayed when some unusual event occurs in Nature contrary to their habitual beliefs concerning Nature, particularly if such an event is to their profit or advantage. They consider that the clearest possible evidence of God's existence is provided when Nature deviates—as they think—from her proper order. Therefore they believe that all those who explain phenomena and miracles through natural causes, or who strive to understand them so, are doing away with God, or at least God's providence. They consider that God is inactive all the while that Nature pursues her normal course, and, conversely, that Nature's power and natural causes are suspended as long as God is acting. Thus they imagine that there are two powers quite distinct from each other, the power of God and the power of Nature, though the latter is determined in a definite way by God, or—as is the prevailing opinion nowadays—created by God. What they mean by the two powers, and what by God and Nature, they have no idea, except that they imagine God's power to be like the rule of some royal potentate, and Nature's power to be a kind of force and energy.

Wie man ein Wissen, das die menschliche Fassungskraft übersteigt, göttlich nennt, so pflegt man auch ein Werk, dessen Ursache dem gewöhnlichen Volk unbekannt ist, göttlich oder Gottes Werk zu nennen. Denn das gewöhnliche Volk meint, Gottes Macht und Vorsehung offenbare sich am klarsten, wenn ihm in der Natur etwas Ungewohntes begegnet, das der Anschauung von der Natur zuwiderläuft, die es sich aus täglicher Gewohnheit gebildet hat, besonders wenn das Ereignis ihm einen Nutzen oder Vorteil bringt. Darum glaubt das Volk, das Dasein Gottes könne durch nichts so klar bewiesen werden, als dadurch, daß die Natur anscheinend ihre Ordnung nicht einhält, und deshalb, meint es, leugnen alle, welche die Dinge und die Wunder durch natürliche Ursachen erklären oder zu verstehen suchen, Gott oder wenigstens seine Vorsehung. Man nimmt nämlich an, Gott sei so lange nicht tätig, wie die Natur in gewohnter Ordnung tätig ist, und umgekehrt, die Macht der Natur und die natürlichen Ursachen seien so lange außer Wirksamkeit, wie Gott tätig ist. Man stellt also zwei der Zahl nach unterschiedene Mächte vor, die Macht Gottes und die Macht der natürlichen Dinge, welche letztere allerdings von Gott in gewisser Weise bestimmt oder (wie man heutzutage meistens annimmt) geschaffen ist. Was sie aber unter den beiden und was sie unter Gott und Natur verstehen, wissen sie selbst nicht, es sei denn, daß sie sich die Macht Gottes wie die Herrschaft einer königlichen Majestät, die Macht der Natur aber als Kraft und Antrieb vorstellen.

De même qu'on a pris l'habitude d'appeler science divine celle qui dépasse la capacité de l'homme, on a pris l'habitude d'appeler oeuvre divine ou de Dieu celle dont on ignore communément la cause. Le vulgaire croit en effet que la puissance et la providence de Dieu se reconnaît le plus clairement du monde lorsqu'il voit se produire dans la nature quelque chose d'insolite, qui va à l'encontre de l'opinion que, par habitude, il a de la nature ; et cela surtout s'il en retire bénéfique ou avantage. Il estime que rien ne peut prouver plus clairement l'existence de Dieu que le fait que la nature, à ce qu'il croit, ne conserve pas son ordre. Pour cette raison, tous ceux qui expliquent les phénomènes et les miracles par des causes naturelles ou s'appliquent à les comprendre, sont censés supprimer Dieu ou du moins sa providence. On pense apparemment que, tant que la nature agit selon l'ordre ordinaire, Dieu n'agit point ; et inversement, que lorsque Dieu agit, la puissance de la nature et les causes naturelles demeurent oisives. Ainsi imagine-t-on deux puissances numériquement distinctes l'une de l'autre, la puissance de Dieu et celle des choses naturelles, laquelle, cependant, est déterminée par Dieu d'une certaine façon ou (selon la thèse dominante aujourd'hui) créée par lui. Mais ce que l'on entend par chacune de ces puissances et par Dieu et par nature, on l'ignore assurément, si ce n'est qu'on imagine la puissance de Dieu comme le pouvoir d'une majesté royale et celle de la nature comme une force et une impulsion.